

Галерея психологічних образів Олександра Гринька

26 вересня 2019 року сповнилося 100 років від дня народження народного артиста України, актора Львівського Національного театру ім. Марії Заньковецької Олександра Гринька.

Устина Вовк

Лариса Кадирова та Олександр Гринько (Стасов) у виставі «Марія Заньковецька». Режисер Сергій Данченко. Львівський театр ім. Марії Заньковецької, 1972.

У пам'яті заньківчан і широкого кола львівської театральної публіки він – актор-аристократ, який, вибудовуючи образ свого персонажа, спирався на високу напругу драматичного Слова, шукав у ньому ключ до розгадки психологічного характеру героя, що неодмінно був наділений яскравою ігровою індивідуальністю і, що надважливо, вирізнявся своїм позиційним статусом: Глостер та король Лір, Командор, король Клавдій, Максим Залізник, Ангарович, Дорн, Тухачевський, Гестінгс, Стасов, Кривоніс, князь Святослав, Кость Гордієнко, Гамалія, Варнак, Карпо, Мисливський Собака, Бризгалов, Фредоріко, Никодим, Фірс, Рустичі (Старий) у «Снігу у Флоренції» і Старий у «Маргаритці» Л. Салакру – яскраві постаті з його галереї. Актор зіграв 150 ролей у театрі і 10 у кіно.

Олександр Гринько народився 26 вересня 1919 року в селі Грибова Тернопільської області. 1938 року закінчив гімназію в Тернополі. З 1938-го року – студент юридичного факультету університету у Вільно. На початку Другої світової війни його заарештувала польська поліція, звільнили червоноармійці.

З 1939 року навчався на медичному факультеті Львівського університету, співав у хоровій капелі «Трембіта» під орудою Дмитра Котка, з 1940-го працював у Червоноармійському ансамблі пісні й танцю (керівник О. Александров) у Москві. 24 червня 1941 року Олександра Гринька заарештували органи НКВС та засудили на 10 років позбавлення волі (Саратовська область, Комі АРСР), потім – п'ять років заслання (Красноярський край). З 1949-го працював у таборовому театрі. Звільнений 1955 року, реабілітований 1965-го.

З 1956 року – незмінний актор театру ім. Марії Заньковецької. Звання народного артиста УРСР йому присвоєно 1990-го. Він – автор автобіографічної повісті «Білі ночі, чорні дні» (Львів, 1997), мемуарно-публіцистичного видання «Повернувся я з Сибіру» (2010 р., «Джерело»), численних статей на театральні теми в періодиці. Закінчив заочно театрознавчий факультет КНУТКТ ім. І. Карпенка-Карого. Був і педа-

гогом, передавав навички театральної справи заньківчанам-студійцям і студентам Львівського училища культури та мистецтв. У родинних архівах збереглися конспекти довоєнних польських та російських теоретиків театру.

Народна артистка України Лариса Кадирова в газеті «День» до 90-річчя митця наголошувала: «Олександр Гринько – плоть від плоті актор міста Львова <...> з його потужним літературним духом та театральними спогадами про великих попередників.

У царині театру він не імітатор. Питання: людино, де ти? Хто ти? – для нього основні в сценічному бугті. Його Лір поєднував правдивість психологічного існування з істинністю втілення трагічного жанру».

У своїх спогадах «Повернувся я з Сибіру» Олександр Гринько писав: «За час моєї праці, що тривала понад 50 років, у театрі ім. М. Заньковецької художнє керівництво п'ять разів зверталося до драматургії Шекспіра. В цих постановках я був зайнятий, а у двох виставах за трагедіями Шекспіра («Гамлет» і «Король Лір») мені випала нагода зіграти по дві ролі». У «Гамлеті», поставленому Борисом Тягном 1957 року, він, тоді ще малодосвідчений, зіграв Привіда. А згодом йому запропонували роль короля Клавдія. Саме робота над шекспірівським текстом із Тягном була для нього основним дороговказом у подальшій праці. А 1969 року новий молодий художній керівник театру, режисер Михайло Гіляровський призначив його на роль графа Глостера в «Королі Лірі». І вже коли почалися репетиції на сцені, з'являється наказ про призначення Гринька на роль Ліра. Спочатку він простудіював книгу польського шекспірознавця Яна Кота, який переконливо доводить, що Лір – це король-тиран, який збагнув свою суґність і прокляв тиранію. Прем'єра відбулася наприкінці лютого 1969-го. Критики відзначали вдале, лаконічне оформлення художника Мирона Кипріяна і весь акторський ансамбль. Поруч із Яременком (королем Ліром) було ціле сузір'я об-

дарованих молодих акторів: Корделія – Лариса Кадирова, Таїсія Литвиненко; Регана – Любов Каганова, Гонерилья – Ганна Плахотнюк, Едмунд – Богдан Ступка, Едгар – Федір Стригун, Блазень – В. Аркушенко. Зовсім несподівано грати у другій виставі короля Ліра призначили Гринька. Та через різні «закулісні» та «ідеологічні» перипетії спектакль списали, режисера зняли з посади художнього керівника. А Гринько побув у ролі Ліра лише одну виставу.

У Гринькових мемуарах «Повернувся я з Сибіру» згадано про участь у виставі Львівського театру ім. Леся Курбаса. «Я охоче прийняв пропозицію від режисера молодіжного театру ім. Леся Курбаса Володимира Кучинського зіграти роль старого 87-річного лакея Фірса у їхній виставі “Садок вишневий” за Чеховим. На щоденних репетиціях відкривав для себе серед партнерів неординарних особистостей та талановитих акторів: Тетяну Каспрук, Наталку Половинку, Олега Стефана, Олега Цьону, Андрія Водічева, Олексія Кравчука. У колективі панувала атмосфера доброзичливості, постійного пошуку нових підходів. Увесь колектив хочеться назвати глибоко інтелектуальним у спілкуванні між собою та із глядачем».

Із цієї виставою 1996 року колектив Театру ім. Леся Курбаса, а разом із ним і 77-річний Олександр Гринько, їздив на гастролі до Києва, на фестиваль до Торуня (Польща), а також до Донецька, де Гринька вельми втішило те, як тепло сприйняв виставу глядач.

У «Садку вишневому» із задоволенням грали зірки українського театру Ада Роговцева та Лариса Кадирова, а постійною виконавицею ролі Раневської і досі залишається талановита Тетяна Каспрук. Про гру Олександра Гринька залишила свої відгуки-враження Світлана Веселка: «Сьогодні Олександр Боніфатійович грає Фірса. Грає у цілком іншій естетиці, в тій, яку сповідує режисер Володимир Кучинський. Він невиситимо цікавий, цей Олександр Гринько!».

У день святкування десятиліття театру Олександрові Гриньку вручили почесний знак – Розумного Арлекіна – із правом почесного члена художньої ради Театру ім. Леся Курбаса. Зворушений актор написав у своєму щоденнику: «Подарована мені статуетка завжди буде нагадувати мені про людей, з якими пощастило працювати. Пишаюся цим званням та виказаною мені довірою і пошаною – За вірність Театру! За вірність мистецтву! За вірність духу!».

У газеті «Поступ» за 2001 рік є відгук Галини Канарської на одну з вистав «Сніг у Флоренції», що відбулася в День театру за участю Олексія Кравчука (Молодого флоретійця) і Олександра Гринька (Рустичі, Старого). Вона так характеризує Рустичі (Старого): «Гринько – скупий у пластиці, і навіть голос його не сягає різних регістрів, його Старий – філософ життя, який розуміє, що “пройдене не вернути”». Олександр Гринько мав особливу місію на сцені, його складний життєпис і сценічна фактурність – високий зріст, оксамитовий бас, високе виразне чоло, постава – спонукали режисерів довіряти йому грати Залізняка, Максима Кривоноса, Костя Гордієнка, Дорошенка, Гамалію. Коли виходив на кін у цих образах, в очах артиста *«несподівано запалювався палючий вогонь фанатичної відданості укра-*

їнській справі», – так пише про Гринька–Кривоноса львівський поет Микола Петренко.

У галереї психологічних образів Гринька особливою є роль Командора у виставі «Камінний господар» за Лесею Українкою режисера Сергія Данченка, де були задіяні Лариса Кадирова – Донна Анна, Богдан Ступка – Дон Жуан. У 1971 році на студії «Укртелефільм» Мирослав Джинджиристий зняв кіноверсію драми, щоправда, в ній Донну Анну зіграла Ада Роговцева. Коли йти за образною концепцією сценографії вистави «Камінний господар», здійсненою художником-постановником Мироном Кипріяном, то образ Командора–Гринька (і театрального, і екранного) – це образ людини-«скелі», скупі на емоції, строгої у принципах життя, вимогливої до ближніх і до своєї молоді дружини – донни Анни. Людина-«скеля» – охоронець родових чеснот у білому командорському плащі з усіма нагрудними регаліями – золотим ланцюгом Командора і мечем. Командор по смерті постає у величному кам'яному пам'ятнику на повен зріст, і саме в такому вигляді з'являється до власного дому, аби покарати «вічним закам'янінням» свого кривдника Дон Жуана і поруч із ним свою невірну дружину.

Упродовж 50 років на сцені рідного театру Олександр Гринько працював з багатьма режисерами: Борисом Тягном, Олексієм Рішком, А. Ротенштейном, Валерієм Івченком, Борисом Романицьким, А. Горчинським, Сергієм Сміяном, Сергієм Данченком, Михайлом Гіляровським, В. Опанасенком, Володимиром Оглобліним, Анатолієм Кравчуком, Володимиром Кучинським, Вадимом Сікорським, Федором Стригуном, Аллою Бабенко. Серед улюблених – роль меценаса Ореста Білинського у «Сестрах Річинських» Ірини Вільде, серед пізніших – Никодим у виставі «Ісус, син Бога живого» та Реджі у «Квартеті» Гарвуда.

Своєю «лебединою піснею» назвав Олександр Боніфатійович роль Старого Батька у виставі «Маргаритка» Армана Салакру режисерки Галини Воловецької, прем'єра якої відбулася 2001 року. «Ця роль для мене в якійсь мірі – за масштабністю, проблематикою – перегукується з Ліром. На схилі літ мені пощастило з такою роллю». Лікарі спочатку заборонили 83-річному акторові виходити на сцену, а потім погодилися, сподіваючись на ефект «позитивного стресу». Олександр Гринько в ролі сліпого Батька, що чекає на повернення зниклого безвісти сина Поля, – образ трагічний і світлий водночас, проникливо зворушливий та щемливий у сценах зустрічі з Невідомим (Богдан Козак), якого приймає за сина, по-старечому жорсткий і туттаки несподівано м'який до Невістки (Любов Боровська), приреченої на чекання. Це як у Екзюпері: «бачить одне лиш серце, найважливішого очима не побачиш».

На своє 90-річчя Олександр Гринько, стоячи востаннє на заньківчанській сцені, продекламував кілька рядків з монологу короля Ліра своїм особливим оксамитовим басом. Помер 9 вересня 2013 року, похований на Личаківському цвинтарі.

Тільки великий митець може продовжити тему «життя після життя», «життя у вічності». Тоді щезає час, а залишається Постаць у мистецтві та її немеркнучий талант.